

Miasto, Józef

"Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu", Ryszard Wroczyński, Wrocław 1979 : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 24, 247-249

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

go nauczycielstwa wkomponowana była bowiem odpowiedzialność za szkołę jako instytucję wychowania młodej generacji. Fakt ten wywoływał szerokie ambicje intelektualne polskiego nauczycielstwa, tendencje do podnoszenia wiedzy ogólnej i zawodowej, dynamiczną motywację do studiów wyższych. W działalność nauczycielstwa włączali się wybitniejsi przedstawiciele nauki polskiej dając w ten sposób bezpośredni wyraz swojemu zaangażowaniu w sprawy szkoły i oświaty" (s. 361—362).

Książka Ryszarda Wroczyńskiego posiada walory opracowania podręcznikowego. Staranna selekcja faktów, koncentrowanie uwagi czytelnika na naj-

ważniejszych wydarzeniach i zjawiskach ułatwiają rozumienie skomplikowanego procesu historycznego. Niezbyt obfita, lecz podstawowa literatura przedmiotu, dodana do każdego rozdziału, umożliwi czytelnikowi pogłębienie interesujących go zagadnień. *Dzieje oświaty polskiej 1795—1945* służyć będą z pewnością nie tylko młodzieży studiującej i nauczycielom, lecz i tym wszystkim, którym bliskie są niezbyt przecież odległe tradycje i dorobek naszej narodowej edukacji. Można jedynie mieć żal do PWN, że nie zdobyło się na ilustracje w tej wartościowej książce.

Józef Miąso

Ryszard Wroczyński, **POWSZECHNE DZIEJE WYCHOWANIA FIZYCZNEGO I SPORTU**, Ossolineum, Wrocław 1979, ss. 393.

Wychowanie fizyczne, które zajmuje ważne miejsce w życiu i kulturze społeczeństw i narodów, stanowi od dość dawna przedmiot żywego zainteresowania historyków. W wielu krajach świata pojawiają się coraz to nowsze publikacje naukowe ukazujące różne aspekty wychowania fizycznego i sportu w różnych okresach historycznych. Coraz częściej wychowanie to jest ujmowane w szerokim kontekście społeczno-kulturowym, traktowane jest ono nie tylko jako forma ruchowej ekspresji człowieka, lecz jako ważny czynnik kształtowania jego osobowości. Takie zadania wychowania fizycznego formułowała już grecka starożytność w swoim ideale kalokagatii, tj. harmonijnego rozwoju psychofizycznej natury wychowanka. Również w naszym kraju współczesne pojmowanie zadań wychowania fizycznego posiada bogate tradycje, sięgające przede wszystkim dorobku Komisji Edukacji Narodowej.

Początki, rozwój oraz ewolucja praktyki i teorii wychowania fizycznego na tle dziejów ludzkości stanowią zasadniczą treść książki Ryszarda Wroczyńskiego — wytrawnego badacza historii kultury fizycznej. Książka ta zawiera syn-

tetyczne, podręcznikowe ujęcie powszechnych dziejów wychowania fizycznego, oparte na najnowszych ustaleniach nauki polskiej i światowej, posiada też bardzo rozległy zakres chronologiczny oraz tematyczny. Jej treść obejmuje obraz rozwoju wychowania fizycznego od społeczeństwa pierwotnego po współczesne kierunki w kulturze fizycznej. W trzydziestu zwięzłych rozdziałach ukazuje Autor narodziny i rozwój wychowania fizycznego w różnych krajach, poświęcając jednak sporo uwagi polskiej przeszłości edukacyjnej. Cennym uzupełnieniem tego wykładu dziejów wychowania fizycznego jest aneks, zawierający pełny tekst Międzynarodowej Karty Wychowania Fizycznego i Sportu uchwalonej przez Konferencję Generalną UNESCO na XX sesji w Paryżu w listopadzie 1978 r. Ideą przewodnią tej Karty było wprzęgnięcie rozwoju wychowania fizycznego i sportu w służbę ludzkiego postępu i popierania rozwoju człowieka „w przekonaniu, że jednym z istotnych warunków swobodnego korzystania z praw człowieka jest możliwość swobodnego rozwoju i zachowania swych sił fizycznych, intelektualnych i moralnych i dlatego dostęp do wychowania fizycz-

nego i sportu powinien być zapewniony i zagwarantowany każdej jednostce; w przekonaniu, że zachowanie i rozwój najwyższych fizycznych, intelektualnych i moralnych sił człowieka polepszają jakość życia w skali narodowej i międzynarodowej" (s. 368). Te głębokie myśli i stwierdzenia zawarte w cytowanej Karcie stanowią ukoronowanie historycznego rozwoju refleksji teoretycznej towarzyszącej w ciągu dziejów różnym przejawom wychowania fizycznego i sportu.

Na szczególne podkreślenie zasługuje zaprezentowany w recenzowanej książce sposób przedstawiania wychowania fizycznego w różnych epokach historycznych. Otóż obraz tego wychowania nie stanowi wyizolowanej rzeczywistości, lecz jest ściśle powiązany ze społeczeństwem i jego cywilizacją, splata się z nim w integralną całość. Pozwala to czytelnikowi na śledzenie ewolucji wychowania wraz z rozwojem społeczeństwa i jego kultury oraz różnicowania się wychowania fizycznego w zależności od klasowo-warstwowego podziału społeczeństwa. Autor nie ograniczył swych rozważań do tradycyjnego kręgu cywilizacji europejskiej. W książce znajdujemy bardzo interesujące informacje nie tylko o wychowaniu fizycznym w starożytnym Egipcie, Grecji i Rzymie, lecz również w dawnych Chinach i Indiach. Pogłębiają one w sposób wydatny naszą wiedzę o najdawniejszych dziejach kultury fizycznej.

Do innych walorów recenzowanego dzieła zaliczyć należy traktowanie wychowania fizycznego jako swego rodzaju części składowej wychowania w ogóle. Takie ujęcie zagadnienia sprawia, że książka stanowi cenne uzupełnienie ogólnej historii oświaty i wychowania, że poszerza ona naszą wiedzę o mniej dotrzymywanych przez historyków elementach kultury, wyrażających się w wychowaniu fizycznym i sporcie. Podstawą rozważań zawartych w książce jest nie tylko naukowa literatura na temat wychowania fizycznego i sportu. Autor wykorzystuje również dorobek historii oświaty i wychowania, sięga też często do dzieł z zakresu historii kultury, a także

do utworów beletrystycznych, które w sposób najbardziej plastyczny ukazują różnorodne przejawy kultury fizycznej w poszczególnych okresach historycznych.

Książka przynosi wiele nowych faktów, ocen i ustaleń, prostuje też dawniejsze sądy, jak np. na temat rzekomego zaniedbania wychowania fizycznego w okresie średniowiecza. Zarówno w obrazie kultury fizycznej w okresie średniowiecza, jak i renesansu sporo uwagi poświęca Autor praktyce i teorii wychowania fizycznego w ówczesnej Polsce, analizując m. in. koncepcje wychowawcze Ł. Górnickiego, Sebastiana Petrycego z Pilzna i Wojciecha Oczki. Wiele miejsca zajmuje w recenzowanej książce obraz teorii wychowania fizycznego formułowanej w XVII i XVIII w. przez J. A. Komeńskiego, J. Locke'a, C. A. Helvetiusa, J. J. Rousseau, J. Basedowa, Ch. Salzmana, J. Ch. F. GutsMuthsa i G. U. A. Vietha. Osobny podrozdział poświęcony polskiej teorii wychowania fizycznego w XVIII w. ukazuje przede wszystkim dorobek Komisji Edukacji Narodowej oraz jej wpływ na dalszy rozwój teorii i praktyki wychowania fizycznego w szkole polskiej. Odrębną warstwę treściową książki stanowi obraz rozwoju poszczególnych dyscyplin sportowych oraz systematycznej gimnastyki głównie w krajach europejskich, zwłaszcza skandynawskich.

Systematyczny wykład dziejów gimnastyki we wszystkich jej odmianach (wychowawczej, leczniczej, wojskowej, kompensacyjnej, gimnastyki kobiet, rytmicznej) oraz turystyki i krajoznawstwa w powiązaniu z szerszym kontekstem społeczno-kulturowym stanowi wzorowy przykład analizy historycznego rozwoju edukacji fizycznej. Obszerna część książki zawiera szkic rozwoju wychowania fizycznego i sportu na ziemiach polskich w okresie porzobiorowym oraz w Polsce międzywojennej. Autor omawia m. in. działalność „Sokoła” od 1884 r. na terenie Galicji, a od 1905 r. również w Królestwie Polskim, daje przegląd wychowania fizycznego w szkołach poszczególnych zaborów, szerzej nieco analizuje rolę ruchu rekreacyjnego wśród dzieci

i młodzieży (ogrody Jordana, Ogrody Gier i Zabaw Ruchowych im. W. Raua, harcerstwo). W ogólnym obrazie XIX-wiecznej teorii wychowania fizycznego sporo miejsca zajmuje polska myśl pedagogiczna, do której oryginalny wkład wnosili m. in.: E. Estkowski, B. Trentowski, M. Weryho-Radziwiłłowiczowa, J. W. Dawid, S. Karpowicz, S. Markiewicz, E. Madeyski, E. Piasecki i W. R. Kozłowski. W początkach XX w. — pisze Autor — problemy wychowania fizycznego stały się integralną częścią kongresów i zjazdów pedagogicznych. „Ideałem, do którego często się odwoływano, był ideał harmonii rozwojowej, »zagubionej« — jak to określano — i w szkole, i w życiu; w szkole wskutek jednostronnej dbałości o rozwój intelektualny młodzieży, a w życiu wskutek napięć wywoływanych postępowaniem techniki, nie zawsze służącej dobru i szczęściu człowieka” (s. 259).

Wśród różnorodnych wątków treściowych omawianej książki znalazły się również bardzo interesujące informacje o początkach i rozwoju sportu robotniczego na ziemiach polskich. Już przed pierwszą wojną światową działały licz-

ne robotnicze organizacje sportowe, np. „Siła” na Śląsku Cieszyńskim, Robotniczy Klub Sportowy w Galicji oraz liczne kluby w przemysłowych ośrodkach Królestwa Polskiego. Wiele uwagi poświęcił też Autor genezie i rozwojowi turystyki, taternictwa i krajoznawstwa oraz przyswiewcającej temu ruchowi ideologii, w której element wychowawczy i patriotyczny zajmował ważne miejsce.

Systematyczny wykład dziejów wychowania fizycznego i sportu na ziemiach polskich kończy się na roku 1945. Ostatni rozdział pt. „Współczesne tendencje i kierunki rozwoju” przynosi syntetyczny obraz ruchu sportowego w powojennym trzydziestolecu oraz zarys osiągnięć Polski Ludowej w dziedzinie kultury fizycznej. W tym miejscu warto zgłosić dezyderat pod adresem Autora, by w najbliższej przyszłości przygotował oddzielną publikację na temat wychowania fizycznego i sportu polskiego w ostatnim trzydziestopięcioleciu. Podobnie jak recenzowana książka spotka się ona z dużym zainteresowaniem licznych rzesz czytelników.

Józef Miąso

„PRZEGLĄD HISTORYCZNO-OŚWIATOWY”, Kwartalnik Związku Nauczycielstwa Polskiego poświęcony dziejom wychowania i oświaty*. (Roczniki XIX z 1976 r. i XX z 1977 r. oraz numery 1 i 2 rocznika XXI z 1978 r.).

W latach 1976, 1977 i w pierwszej połowie 1978 r. ukazało się 10 numerów kwartalnika o przeciętnej objętości 10,9 arkuszy wydawniczych. W porównaniu z latami 1974, 1975 nastąpił nieznaczny spadek przeciętnej objętości jednego numeru o 0,4 ark. wyd. Przeciętny nakład czasopisma liczył 1209 egz. (od 955 egz. numeru 2 z 1976 r. do 2000 egz. numeru 4 z 1976 r.). W porównaniu z przeciętnym nakładem z lat 1974, 1975, który wyniósł 913 egz., notujemy więc pewien

wzrost w ostatnim czasie, co świadczy o rozszerzeniu się kręgu czytelników.

W składzie Rady Redakcyjnej nastąpiły pewne zmiany, a mianowicie w 1977 r. zmarł Stanisław Mach, a od 1978 r. do Rady dokooptowano przewodniczącego ZG ZNP Bolesława Grzesia. Skład Redakcji pozostawał bez zmiany (Ryszard Wroczyński — red. naczn., Jan Hulewicz — zmarł w 1980 r., Józef Miąso, Tadeusz Nowacki).

W kwartalniku występowało w ostatnich latach pięć działów stałych, powtarzających się niemal w każdym numerze. Są to: 1. „Artykuły i rozprawy”. 2. „Sylwetki”; 3. „Materiały”; 4. „Kronika”; 5. „Recenzje”. W pierwszych nume-

* Recenzja przygotowana na konferencję poświęconą ocenie kwartalnika „Przeгляд Historyczno-Oświatowy”, zorganizowaną przez Redakcję i Zarząd Główny ZNP w 1978 r.